

nocturno tempore (nempe post primam noctis horam) fiant. Conciones istae optimo successu peraguntur, quia 1° Sic viri maiorem habent commoditatem sedendi. 2° Minus subiiciuntur tentationi respectus humani. 3° Oculis et mente non evagantur, sed salutariter recollecti remanent et serio considerant. 4° Tractantur argumenta eis magis acomodata et necessaria. 5° De facto (ut experientia manifestissima patet) cum magno fructu non solum tempore sacrae missionis, sed etiam ad modum praedicationis quadragesimalis, vel exercitiorum spiritualium appropinquante Paschate, peragi solent.

IV. Item iuvant Confraternitates vel Piae Uniones.

V. Hodie adhuc magis ad viros salvandos iuvare possunt Conventus qui italice dicuntur *Circoli* vel *Ritrovi*. Iuvant autem quam maxime capsae rurales. Adde Comitatus parochiales. Sed de his omnibus mox infra sermo redibit.

VI. Denique ad hunc ipsum finem salvandi viros, repeto maximam adesse necessitatem incipiendi a iuventute, et populum contra sectas praemuniendi.

713. *Cur specialis hodie adest necessitas excitandi zelum christianum?* Quia plurimi non amplius Ecclesiam adeunt, et proinde parochi solum ope personarum Ecclesiam ipsam frequentantium (quae ut plurimum sunt mulieres) in illos qui illam non frequentant influere possunt, et quidem ita ut ope earundem gravissima mala impedire et magna bona procurare valeant. Profecto bonae mulieres non raro impedire possunt, v. g. ne in familia mali libri, aut diaria infecta, aut personae periculosae introducantur; ne iuvenes incipiant deserere actus religiosos, vel malos socios aut malos congressus (*club*) frequentent, vel ad malas sive officinas sive scholas mittantur, vel impiis sectis nomen dent: ne aliquis matrimonium mere civile contrahat. E contra ipsae bonae mulieres non raro obtinent ut familia bono diario se associet; ut praeceptis Ecclesiae (v. g. circa Pascha, circa Missam etc.) satisfiat; ut iuvenes ad bona collegia mittantur, aut oratoria frequentent, aut

societatibus catholicis nomen dent; ut qui matrimonium civile tantummodo contraxit, ecclesiasticum quoque contrahat; ut qui in morte sacramenta reliquit, illa recipiat etc.

PUNCTUM VI.

De sexto medio, ut scilicet, unitis viribus cleri et laicarum consociationum catholicarum, ad procuranda ea quae religioni intersunt, actio (quae dicitur) catholica promoveatur, et debito modo foveatur.

714. Quid sint consociationes istae: quantum sint utiles et his diebus necessariae: et quaenam cautelae adhiberi debeant ut bene procedant: haec omnia partim sunt notissima et partim declaravi in opusculo cui titulus *De hodierno motu catholico*; unde hic solum per summa capita sequentia superaddo.

715. *Cur actio catholica promoveri debet?*

I. SS.mo D. N. Leoni XIII res ista semper vivissime cordi fuit. « Curare et providere opus est, ut numero, « consensu, efficiendis rebus, floreat lateque amplificentur « societates etc. » (Encycl. ETSI NOS). « Invitandi sunt « ad societates honestas, ne pertrahantur ad turpes » (Encycl. HUMANUM GENUS). « Una omnes mente eademque « disciplina in certamen animose descendant » (Encycl. INIMICA VIS). « Res clamat, vehementer clamat audentibus « animis opus esse viribusque coniunctis » (Encycl. GRAVES DE COMMUNI). Et in Encyclica SPESSE VOLTE dixit: *Allora credemmo giunto il momento di alzar la voce e dicemmo ai cattolici italiani: la religione e la società sono in pericolo: è tempo di spiegare tutte le vostre attività, opponendo al male invadente un argine colla parola, colle opere, colle associazioni, coi comitati, colla stampa, coi congressi, colle istituzioni di carità e di preghiera.... Si ottennero lieti e salutari effetti. Centinaia di associazioni e di comitati sorsero in varie*

parti d' Italia, e dal loro zelo indefesso ebbero origine casse rurali, cucine economiche e tante altre benefiche istituzioni, che furono salutate dalla riconoscenza e dalle benedizioni del popolo, ed ebbero sovente anche da uomini di altro partito ben meritato elogio. Adde innumeras rei huius commendationes in aliis epistolis et sermonibus; adde indulgentias; adde praemia honorifica etc.

II. Consociationes catholicae, nempe Circuli catholici, et comitatus (quibus hodie democratia christiana adnectitur) sunt medium efficacissimum 1° ut catholici praeserventur, eorumque numerus crescat; 2° ut ea quae religioni intersunt obtineantur et bene succedant; 3° ut religio ipsa existimetur et ametur; 4° ut adversariis valida oppositio fiat.

Primum patet quia adscripti societatibus catholicis ad sectas non transibunt; insuper de actibus religiosis non verecundantur, sed sine respectu humano impavide illos exercent; praeterea incitamenta ad fervorem, socios et solatia inveniunt; denique habent etiam lucra temporalia; qua in re notari debet quod ad persistendum in bono quoad agricolas maxime valent capsae rurales si bene regulentur, in illis enim socii ex una parte commodissime obtinent pecuniam mutuam solvendo auctarium tenuissimum, qua singulis annis prorsus indigere solent; et ex alia lucrum istud amitterent si ad socialismum diverterent, vel si utcumque, religiosi officii non satisfaciendo, ad capsam ipsam non amplius pertinere possent. Idem dic de operariis catholicis propter mutuam succursum consociatis, maxime si divites non ad accipiendum sed solum ad dandum concurrerent; qua de re SS. mus D. N. (Encycl. *Rerum novarum*) dicit: « Catholici non desunt copiosis divitiis praediti, sed mercenariorum velut consortes voluntarii, qui constituere lateque diffundere grandi pecunia consociationes admittantur; quibus adiuvantibus facile opifici liceat non modo commoda praesentia, sed etiam honestae quietis futurae fiduciam sibi labore quaerere ».

Secundum patet, quia laici felicissimo exitu efficere possunt multa, quae solus Clerus vel nullatenus vel non ita bene et facile complere valeret. Exemplum habes in electionibus municipalibus, in parandis publicis demonstrationibus, vel innumeris subscriptionibus pro recursibus, protestationibus etc. etc.

Tertium patet, quia Circuli et Comitatus catholici 1° palam faciunt quod non sacerdotes tantummodo et mulieres, sed etiam viri saeculares, religioni adhaerent eamque defendere sunt parati; 2° in signum fidei ingentissimum fidelium numerum pro sacris peregrinationibus parant; 3° favorem populi religioni conciliant operibus charitatis et beneficentiae, quandoquidem v. g. pro coquinis oeconomicis, pro dictis capsis ruralibus et societatibus mutui succursus, pro unionibus professionalibus et, uno verbo, pro pauperum et operariorum bono, valde adlaborare solent.

Quartum patet non solum quia omnia praedicta ex sese contra religionis hostes maximam oppositionem efformant; sed etiam quia boni catholici ita consociati omnes et singulos illorum gressus observant, attentissime invigilant et curant ut nedum eorundem machinationes in irritum cadant, sed etiam contrarium sequatur.

716. Dices: Quomodo tot ac talia bona obtineri poterunt si qui associationibus catholicis nomen dant, sunt adeo pauci? Respondeo vim pendere non solum a numero, sed etiam ab ordine (it. *organizzazione*) et operositate. Sic profecto pauci longe plus quam multi dispersi valere possunt, ut ex facto patet. Adde quod si res bene procedant, atque ab illis ad quos spectat debita cura adhibeatur, existimatio subsequetur et numerus adaugebitur. Praeterea, si Comitatus sint in singulis paroeciis, iam ex hoc ipso (in complexu) non pauci sed multi erunt.

717. *Cur dicitur, actionem catholicam esse non solum promovendam, sed etiam debito modo fovendam?* Quia circa comitatus et circa democratiam christianam (quae, ut dixi, iisdem adnectitur) advertentiae speciales

exiguntur; atque insuper quia cavendum est ne Clerus, actioni catholicae nimis attendendo, sibi ipsi aut etiam christifidelibus praeiudicet.

718. *Quid itaque speciatim circa circulos et comitatus catholicos adverti debet?*

I. Curandum de substantia, non vero de sola apparentia; et proinde parochus socios sui comitatus ferventer adhortabitur, ut Ecclesiam frequentando, actus religiosos exercendo etc. prae omnibus aliis vere exemplares sint. In magnis civitatibus autem omnino curandum ut pro societatibus catholicis, appropinquante paschate, exercitia spiritalia nunquam desint. Valde etiam iuvant conferentiae, quae profecto fervorem excitant, animum addunt, instruunt, activitatem adaugent etc. Maxime autem oportet ut omnes consociationum ipsarum scopum prae oculis habeant, de quo SS. mus D. N. (Encycl. *Spesse volte*) dicit: *L'azione dei cattolici mira.... a moralizzare le popolazioni; renderle ossequenti alla Chiesa ed al suo Capo, allontanarle dal pericolo del socialismo, e sollevarne l'indigenza colle opere molteplici della carità cristiana.*

II. Parochus non equidem tolerabit quod socii independenter et contra vetitum suum quidquam agant; sed simul circa eorum defectus (subinde inevitabiles) patientiam adhibebit.

III. Denique (et hoc summi momenti est) oportet ut parochi in sermonibus ad populum utilitatem et necessitatem consociationum catholicarum ostendant, nedum ut fideles praeserventur et Ecclesiam adeo indigentem magis adiuvant, sed etiam ne catholici ignominiae subiiciantur, eo quod societates impiorum adeo floreat, semperque maiori asseclarum numero adaugeantur. Curabunt autem specialissimo modo ut iuvenes in Oratoriis (ut supra n. 173) praeservati, assecuta aetate requisita, Comitatus libenti animo adscribantur. Manifeste patet quod haec omnia sunt adeo necessaria, ut, illis neglectis, de Comitatus actum esset. Quum tamen non desint qui dicunt, se quidem bonos

catholicos remansuros sed neque comitatibus neque circulis neque sectionibus (quae dicuntur iuveniles) nomen dare velle, cavebunt parochi ne spiritualem eorundem curam hac de causa negligant: sed potius advertant quod verum fundamentum in oratoriis, in verbi Dei auditione et in aliis actibus stricte religiosis consistit.

719. *Quid speciatim circa democratiam christianam adverti debet?*

I. Scopum habet obviandi socialismo. Illa parochis maxime cordi esse debet. SS. mus D. N. (Encycl. *Graves de communi*) dicit: « Aequè de civitate ac de religione agitur « res », et ex facto patet quod, socialismo paroeciam invadente et efformatis foederationibus socialisticis, iam in paroecia ipsa quivis religionis usus cessare incipit.

II. Agitur de re ex una parte summopere momentosa et ex alia perdifficili; unde oportet ut omnia procedant sub unica directione suprema, sapientissima, et legitimam auctoritatem habente, cui quotquot democratici catholici esse volunt perfectissime obediant. Omnes autem norunt, directionem istam a SS. mo D. N. Operi (quae dicitur) Congressuum (accedente moderatione Episcoporum) commissam fuisse, ut patet ex encycl. cit. et Instructione S. C. negotiis ecclesiasticis extraordinariis praepositae.

III. Clerus itaque imprimis curet ut dicta obedientia de facto, ex animo et perfecte subsequatur; et proinde ut ducibus intrusis, atque cuilibet zelo indiscreto (it. *fanatismo*) aditus praecludatur. Quoad divites autem, simulque quoad pauperes et operarios sequenti modo se gerat.

IV. Quoad divites, eis commendet 1° ut copiam operis operariis suppeditent; dicente SS. D. N. (Encycl. *Rerum novarum*): « Magnopere providendum ut copia operis nullo « tempore deficiat opificem ». Commendet 2° iustitiam mercedis, et declaret non semper esse iustam illam de qua convenitur; unde idem SS. mus D. N. (*l. c.*) dicit: » Si « necessitate opifex coactus aut mali maioris metu per- « motus, duriolem conditionem accipiat, quae, etiamsi nolit,

« accipienda sit; quod a domino vel a redemptore operum
 « imponitur, istud quidem est subire vim, cui iustitia
 « reclamatur ». Commendet 3° charitatem nedum erga paupe-
 res stricte dictos, sed etiam erga operarios, ut scilicet (prout
 supra dicebam *n. 715. II*), iuxta monitum eiusdem SS. D. N.
 (*l. c.*), constituent se ipsos eorundem socios voluntarios
 pro capsula mutui succursus, et quidem ita ut « necessitati
 « singulorum subveniatur non solum in subitis et fortuitis
 « industriae casibus, sed etiam cum valetudo aut senectus
 « aut infortunium quemquam oppresserit ».

V. Ipse autem Clerus quoad pauperes et operarios
 1° Caveat ne unquam tali utatur loquendi modo, ut con-
 tra divites animi aversionem, seu ut aiunt, odium classis,
 inducere posset. Ab hoc, inquam, caveat, nedum quia
 christiana charitas et bonum societatis concordiam inter
 ambas classes omnino postulant; sed etiam quia ad rem
 componendam prorsus oportet ut divites concurrant et
 proinde benevoli servantur (*Instruct. cit.* et *Encycl. Re-
 rum novarum*). 2° Gravissimis verbis ius proprietatis tueat-
 ur. « Caput est (dicit SS. mus D. N. *l. c.*), tutari pri-
 « vatas possessiones oportere.... » 3° Cessationes ab opere
 voluntarias (vulgo *scioperi*) vehementer dissuadeat; qua
 de re idem SS. mus D. N. (*l. c.*) dicit: « Genus istud
 « cessationis non heros dumtaxat atque opifices ipsos af-
 « ficit damno, sed mercaturis obest rei publicae uti-
 « litatibus: cumque haud procul esse a vi turbisque
 « soleat, saepenumero tranquillitatem publicam in disci-
 « men adducit ». Practice enim aut quod his cessationi-
 bus petitur est iniustum, aut cessationes ipsae (propter
 consequentias et re in complexu considerata) longe magis
 in malum quam in bonum redundant. 4° Ostendat quod
 in morum corruptione vera et praecipua causa, et in
 morum emendatione verum et praecipuum remedium re-
 poni debet; unde idem SS. mus D. N. (*Encycl. Graves
 de communi*) dicit, praesentem quaestionem sociale, po-
 tiusquam oeconomiam, esse moralem, idque sic declarat:

« Esto ut operam locantibus geminetur merces; esto -ut
 « contrahatur operi tempus; etiam annonae sit vilitas:
 « atqui, si mercenarius eas audiat doctrinas, ut assolet,
 « eisque utatur exemplis, quae ad exuendam Numinis re-
 « verentiam alliciant, depravandosque mores, eius etiam
 « labores ac rem necesse est dilabi. Periclitatione atque
 « usu perspectum est, opifices plerosque anguste misere-
 « que vivere, qui, quamvis operam habeant breviorum
 « spatio et uberiores mercede, corruptis tamen moribus
 « nullaque religionis disciplina vivunt. Deme animis sen-
 « sus quos inserit et colit christiana sapientia; deme
 « providentiam, modestiam, parsimoniam, patientiam cete-
 « rosque rectos naturae habitus; prosperitatem etsi mul-
 « tum contendas, frustra persequere ». Vehementer denique
 adhortetur operarios ut evitent nedum foederationes so-
 cialistarum (vulgo *leghe di resistenza*), sed etiam alias
 societates valde suspectas; et potius, iuxta monitum eius-
 dem SS. mi D. N. (*Encycl. Rerum novarum*) societatibus
 catholicis nomen dent, inter quas illae, quae ita dicuntur
Unione professionali, hodie praecipue proponuntur.

720. *Quid de cautela ne Clerus, ex zelo excessivo
 actionis catholicae, sibi ipsi aut etiam christifidelibus
 praeiudicet?*

I. Oportet quidem democratiae christianae attendere,
 atque (ut Summus Pontifex dixit) exire a sacrario et ire
 ad populum; sed cavendum ne, eundo ad populum, sacer-
 dotes dignitati et gravitati sui status praeiudicent, maxi-
 me vero ne, v. g. pro capsulis ruralibus, secretariatu populi
 etc. agendo cum laicis, illorum mores induant aut saltem
 nimis dissipentur et spiritus ecclesiastici iacturam faciant.
 Exeant itaque a sacrario, sed sicut Apostoli exierunt a
 coenaculo pleni Spiritu Sancto, postquam in illo extiterant
perseverantes unanimiter in oratione, atque ad illud stam-
 tim redire sint solliciti. Apostolus dixit: *Opus fac evan-
 gelistae*; sed prius dixerat: *Attende tibi et lectioni*. Et
 instructio cit. dicit: *Senza dubbio il sale dev'essere me-*

scolato colla massa che deve preservare dalla corruzione; ma nel medesimo tempo, esso stesso deve sottrarsi a questa, per non perdere ogni sapore..... Nella stessa guisa il sacerdote, sale della terra, nel contatto che è obbligato ad avere colla società che lo circonda, deve conservare la modestia, la gravità, la santità del suo contegno, nei suoi atti e nelle sue parole, e non lasciarsi prendere dalla leggerezza, dalla dissipazione, dalla vanità delle persone mondane. Secus enim, ut ait S. Augustinus, esset ad instar candelae quae, dum illuminat alios, destruit seipsam.

II. Dictus excessus posset etiam christifidelibus praedictum inferre. Quid enim si parochi toti essent pro actione catholica, et de caetero paroeciam negligenter? Spiritus paroeciae cura semper primum locum tenere debet; imo sine illa vix quidquam finis sui ipsa actio catholica assequi posset. Hoc etiam declaravit SS. mus D. N. (Encycl. *Rerum novarum*) inquit: « Cum religio malum pellere funditus sola possit, illud reputent universi, imo primis instaurari mores christianos oportere, sine quibus ea ipsa arma, quae maxime putantur idonea, parum sunt ad salutem valitura ». Et notandum quod ad rectam et fructuosam paroeciae curam maxime necessaria est prudentia, cui etiam zelus excessivus actionis catholicae obstare posset, ut puta, si talis vel talis agendi ratio ad illam quidem spectaret, sed attentis circumstantiis particularibus magis obsesset quam prodesset, et proinde adhiberi non deberet.

PUNCTUM VII.

De septimo medio; nempe pro concursu ad urnas administrativas, et (ubi a S. Sede permittitur) etiam politicas, valde adlaborandum esse, ut electiones religioni favorabiles evadant.

721. I. Hoc etiam in puncto ita nos docet SS. mus D. N. (Encycl. *Immortale Dei*) inquit: « Catholicorum

« hominum operam.... ipsam summam rempublicam complecti, generatim utile est atque honestum. *Generatim* eo dicimus, quia.... potest alicubi accidere ut maximis iustissimisque de causis, rempublicam capessere in muneribusque politicis versari, nequaquam expediat. Sed generatim, ut diximus, nullam velle rerum publicarum partem attingere tam esset in vitio, quam nihil ad communem utilitatem afferre studii nihilque operae: eo vel magis quod catholici homines.... ad rem integre et ex fide gerendam impelluntur. Contra, ipsis otiosis, facile habenas accepturi sunt ii, quorum opiniones spem salutis haud sane magnam afferant. Idque esset etiam cum pernicie coniunctum christiani nominis: propterea quod plurimum possent qui male essent in Ecclesiam animati: « minimum, qui bene ».

II. Ubi autem ad urnas non solum administrativas sed etiam politicas (seu gubernativas) concurrere licet, idem SS. mus D. N. docet concurrendum esse quamvis Gubernium in initio fuisset illegitimum et nunc quoque foret perversissimum; neque ad Gubernii ipsius formam, neque ad factiones, bene vero solum ad meliorandam legislationem esse attendendum. Haec omnia declarat et valde inculcat in Encyclicis AU MELIEU et NOTRE CONSOLATION (Acta XXIV. 519. 641) ad Gallos (an. 1892) missis. Dicit: *Nous avons dit aux catholiques français: Acceptez la Republique; c'est a dire le pouvoir constitué et existant parmi vous; respectez-le; soyez-lui soumis comme représentant le pouvoir voulu de Dieu.... Mais une difficulté se présente: « Cette Republique est animée de sentiments antichrétiens, que les hommes honnêtes, et beaucoup les catholiques, ne pourraient consciencieusement l'accepter ».* — *On eût évité ces regrettables divergences, si l'on avait su tenir soigneusement compte de la distinction considérable qui il y a entre pouvoirs constitués et législation. La législation diffère à tel point des pouvoirs politiques et de leur forme, que, sous le régime*